

Сидоренко О.О.,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту,
Чернігівський національний технологічний університет

ФІНАНСОВІ ІНВЕСТИЦІЇ У СУБ'ЄКТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ: ПОНЯТТЯ, ВИЗНАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ

Анотація. У статті досліджено сутність поняття «фінансові інвестиції» та запропоновано уточнення їх дефініції. Розроблено дерево прийняття рішення щодо вибору методу оцінки фінансових інвестицій на дату їх надходження та дату балансу та досліджено методу обліку фінансових інвестицій у суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі.

Ключові слова: фінансові інвестиції, суб'єкти державного сектору, облік, оцінка, визнання.

Постановка проблеми. Розроблені Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі мають значні відмінності в методологічному забезпеченні обліку порівняно із забезпеченням до набуття їх чинності. Так, наприклад, Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 133 «Фінансові інвестиції» вводить у теорію та практику обліку бюджетних установ нове поняття «фінансова інвестиція», що потребує відповідного дослідження для виявлення та вирішення можливих проблемних ситуацій, пов'язаних з їх обліком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обліку в бюджетних установах у різні часи досліджували такі вчені: П.Й. Атамас, Ф.Ф. Бутинець, Р.Т. Джого, Н.А. Остап'юк, Т.П. Остапчук, С.В. Свірко, С.В. Сисюк, Л.М. Сінельник [1–3; 7; 8] та ін. Проте, незважаючи на значний доробок вищезазначених науковців, питання обліку фінансових інвестицій у суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі з урахуванням нових Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі залишаються маловивченими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Насамперед потребують дослідження питання щодо визнання фінансових інвестицій, їх економічної сутності, оцінки та бухгалтерського відображення на рахунках обліку.

Мета статті полягає у з'ясуванні економічної сутності фінансових інвестицій та уточненні їх дефініції; систематизації підходів до оцінки фінансових інвестицій на дату придбання (іншого надходження) та дату балансу; розробленні пропозицій щодо відображення операцій із фінансовими інвестиціями на рахунках бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічні засади обліку фінансових інвестицій у бюджетних установах визначені Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі 133 «Фінансові інвестиції», затвердженим Наказом Міністерства фінансів України від 08.05.2012 № 568 (далі – НП(с)БОДС 133 «Фінансові інвестиції»).

Згідно з п. 3 розділу 1 НП(с)БОДС 133 «Фінансові інвестиції», фінансові інвестиції – активи, які утримуються (контро-

люються) суб'єктом державного сектору для отримання економічних вигід від їх володіння [4].

На нашу думку, таке визначення поняття «фінансові інвестиції» є надто широким і таким, що може призвести до неpravильної їх ідентифікації, адже основні засоби, нематеріальні активи, інвестиційна нерухомість та інші активи утримуються для отримання економічних вигід від їх володіння.

Враховуючи зазначене, ми вважаємо, що **фінансові інвестиції** у суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі – це активи, які утримуються (контролюються) суб'єктом бухгалтерського обліку в державному секторі для отримання економічних вигід від їх володіння у вигляді відсотків, дивідендів тощо, зростання вартості капіталу або інших вигід для інвестора.

Залежно від терміну, на який бюджетна установа (організація) здійснює інвестиції, їх поділяють на довгострокові та короткострокові (поточні):

– фінансові інвестиції зі строком погашення на дату балансу більше дванадцяти місяців, що утримуються установою не для продажу, визнаються довгостроковими фінансовими інвестиціями;

– фінансові інвестиції зі строком погашення на дату балансу не більше дванадцяти місяців, які призначені до продажу і можуть бути вільно реалізовані у будь-який момент, визнаються поточними фінансовими інвестиціями.

Фінансові інвестиції визнаються, якщо суб'єкт державного сектору здійснює контроль над фінансовими інвестиціями, їх оцінка може бути достовірно визначена та існує імовірність отримання суб'єктом державного сектору економічних вигід або потенціалу корисності [4].

Згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі [6], облік фінансових інвестицій здійснюється із застосуванням рахунків: 251 «Довгострокові фінансові інвестиції та інші фінансові активи розпорядників бюджетних коштів»; 261 «Поточні фінансові інвестиції та інші фінансові активи розпорядників бюджетних коштів»; 521 «Капітал у підприємствах розпорядників бюджетних коштів».

Фінансові інвестиції первісно оцінюються та відображаються у бухгалтерському обліку за собівартістю. Собівартість фінансової інвестиції складається із ціни її придбання, комісійних винагород, податків, зборів та інших витрат, безпосередньо пов'язаних із придбанням фінансової інвестиції [4].

Якщо придбання фінансової інвестиції здійснюється шляхом обміну на цінні папери власної емісії, то собівартість фінансової інвестиції визначається за балансовою вартістю переданих цінних паперів [4].

Фінансові інвестиції, набуті в обмін на грошові кошти та інші активи, у тому числі внесені до статутного капіталу

підприємств, оцінюються за балансовою вартістю переданих активів [4].

Оцінка фінансових інвестицій на дату балансу здійснюється залежно від їх виду.

Фінансові інвестиції (крім інвестицій, що утримуються суб'єктом державного сектору до їх погашення) на дату балансу відображаються за балансовою вартістю [4].

Балансова вартість фінансових інвестицій зменшується у разі визнання втрат від зменшення їх корисності або збільшується у разі визнання вигід від відновлення корисності [4].

Втрати від зменшення корисності фінансових інвестицій відображаються у складі інших витрат з одночасним зменшенням балансової вартості фінансових інвестицій, а суми вигід від відновлення корисності – у складі інших доходів з одночасним збільшенням балансової вартості фінансових інвестицій [4].

Фінансові інвестиції, що утримуються суб'єктом державного сектору до їх погашення, відображаються на дату балансу за амортизованою собівартістю [4].

Фінансові інвестиції в підприємства державного, комунального секторів економіки, які належать до сфери управління суб'єкта державного сектору, на дату балансу відображаються за вартістю, що визначається з урахуванням зміни загальної величини власного капіталу підприємства, крім тих, що є результатом операцій між суб'єктами державного сектору та підприємством [4].

Балансова вартість фінансових інвестицій у підприємства державного, комунального секторів економіки, які належать до сфери управління суб'єкта державного сектору:

– протягом звітнього періоду збільшується на суму внеску до статутного капіталу підприємств державного, комунального секторів економіки та зменшується на суму вилучення майна у таких підприємств;

– на дату балансу збільшується (зменшується) на суму зміни власного капіталу таких підприємств, визначену на кінець звітнього періоду порівняно з попереднім звітнім періодом, окрім тих, що є результатом операцій між суб'єктами державного сектору та підприємством, при цьому одночасно збільшується (зменшується) власний капітал (у частині капіталу в підприємства) [4].

Під час вилучення зі сфери управління суб'єкта державного сектору підприємств державного, комунального секторів економіки зменшуються фінансові інвестиції, пов'язані із цими підприємствами, з одночасним зменшенням власного капіталу (у частині капіталу в підприємства), що відноситься до цієї фінансової інвестиції, із віднесенням у разі виникнення суми різниці на результати виконання кошторису [4].

Зменшення балансової вартості фінансової інвестиції відображається в бухгалтерському обліку тільки на суму, що не призводить до від'ємного значення вартості окремої фінансової інвестиції [4].

Оцінка та облік фінансових інвестицій здійснюються за кожною фінансовою інвестицією, а фінансові інвестиції у підприємства державного, комунального секторів економіки, які належать до сфери управління суб'єкта державного сектору, обліковуються у розрізі кожного підприємства [4].

Дерево прийняття рішення щодо вибору методу оцінки фінансових інвестицій на дату їх надходження та дату балансу, яке розроблене нами, наведено на рис. 1.

Визнання та оцінка зменшення та/або відновлення корисності фінансових інвестицій здійснюються у порядку, передбаченому НП(с)БО)ДС 127 «Зменшення корисності активів».

Приклад 1. Бюджетна установа придбала фінансові інвестиції (крім інвестицій, що утримуються суб'єктом державного сектору до їх погашення) за 40 тис. грн. На дату балансу стало відомо, що: а) зменшення корисності по цим фінансовим інвестиціям становило 1 000 грн.; б) відновлення корисності за фінансовими інвестиціями становило 1 500 грн.

Бухгалтерські проведення до прикладу 1 наведено в табл. 1.

Під час обліку фінансових інвестицій за амортизованою собівартістю амортизується різниця між собівартістю та вартістю погашення фінансових інвестицій (дисконт або премія у разі придбання) протягом періоду з дати придбання до дати їх погашення за методом ефективної ставки відсотка.

Метод ефективної ставки відсотка – метод нарахування амортизації дисконту або премії, за яким сума амортизації визначається як різниця між доходом за фіксованою ставкою відсотка і добуток ефективної ставки та амортизованої вартості на початок періоду, за який нараховується відсоток [4].

Сума амортизації дисконту або премії нараховується одночасно з нарахуванням доходу від фінансових інвестицій та відображається у складі фінансових доходів або витрат за обмінними операціями з одночасним збільшенням або зменшенням балансової вартості фінансових інвестицій відповідно [4].

Ефективна ставка відсотка (E_{ce}) розраховується за формулою:

$$E_{ce} = \frac{(H_e \cdot \Phi_c) + (H_e - C_n) / T}{(C_n + H_e) / 2},$$

де H_e – номінальна вартість цінного паперу, що підлягає погашенню;

C_n – ціна придбання цінного паперу;

Φ_c – фіксована ставка відсотка (коєф.);

$(H_e - C_n)$ – дисконт, якщо $H_e > C_n$; премія, якщо $H_e < C_n$;

T – строк від дати придбання до дати погашення (кількість виплат).

Приклад 2. Бюджетна установа 3 січня 2014 р. придбала облігації номінальною вартістю 50 тис. грн за 46 282 грн., тобто дисконт становив 3 718 грн. (50 000 – 46282). Фіксована ставка відсотка за облігацією – 9% річних. Дата погашення облігації відбудеться через п'ять років. Виплата відсотка здійснюється щорічно в кінці року, його номінальна сума становить 4 500 грн. (50 000 x 9%).

Ефективна ставка відсотка дорівнює

$$\frac{(50000 \cdot 0,09) + (52019 - 50000) / 5}{(52019 + 50000) : 2} \approx 8\% .$$

Розрахунок амортизації дисконту наведено в табл. 2.

Приклад 3. Облігації номінальною вартістю 50 тис. грн. придбані бюджетною установою 3 січня 2014 р. за 52 019 грн., тобто премія становила 2 019 грн. (52 019 – 50 000). Фіксована ставка відсотка за облігаціями – 9% річних. Погашення облігацій відбудеться через п'ять років. Виплата відсотка здійснюється щорічно в кінці року, його номінальна сума становить 50 000 x 9% = 4 500 грн.

Ефективна ставка відсотка дорівнює:

$$\frac{(50000 \cdot 0,09) + (50000 - 46282) : 5}{(46282 + 50000) : 2} \approx 11\% .$$

Розрахунок амортизації премії наведено в табл. 3.

Для узагальнення інформації про доходи за фінансовими інвестиціями, які оцінюються за амортизованою собівартістю

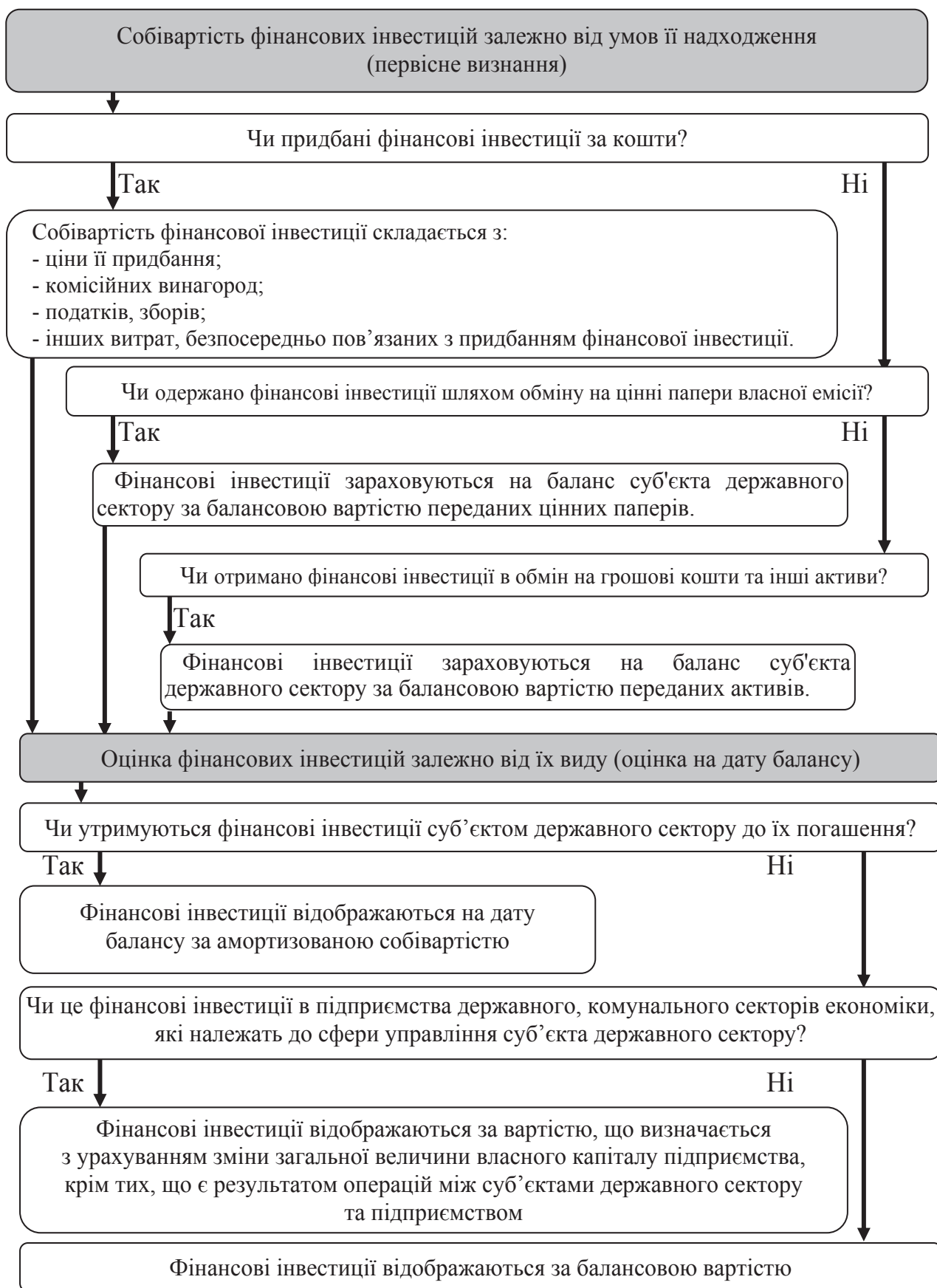


Рис. 1. Дерево прийняття рішення щодо вибору методу оцінки фінансових інвестицій на дату їх надходження та дату балансу

Джерело: складено автором

(на суму амортизації дисконту), та відсотки за фінансовими інвестиціями застосовують рахунок 731 «Фінансові доходи розпорядників бюджетних коштів». Облік витрат за фінансовими інвестиціями, які оцінюються за амортизованою собівартістю (на суму амортизації премії, витрати за відсотками), ведуть на рахунку 831 «Фінансові витрати розпорядників бюджетних коштів».

Проводки до прикладів 2 та 3 наведено в табл. 4 і 5.

Висновки. Таким чином, у процесі нашого дослідження виявлено, що питання обліку фінансових інвестицій у суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі залишаються мало дослідженими як із наукового, так і з практичного погляду. Недостатньо дослідженим є питання визнання фінансових інвестицій, її економічної сутності, оцінки та відображення на рахунках бухгалтерського обліку. У роботі уточнено дефініцію «фінансові інвестиції». Використання запропонованого нами визначення поняття

Таблиця 1

Бухгалтерські проводки до прикладу 1

Господарська операція	Дебет	Кредит	Сума
Придбання фінансових інвестицій (крім інвестицій, що утримуються суб'єктом державного сектору до їх погашення)			
Отримання цільового фінансування для придбання фінансових інвестицій	2313	5411	40 000
Оплачено за фінансові інвестиції	2117	2311, 2313	40 000
Оприбутковано фінансові інвестиції	2511–2513, 261	2117	40 000
Одночасно збільшується капітал у фінансових інвестиціях за рахунок цільового фінансування	5411	5211–5213	40 000
а) зменшення корисності фінансових інвестицій			
Відображення втрат від зменшення корисності фінансових інвестицій на дату балансу	8411	2511–2513, 261	1000
	5211–5213	8411	1000
б) відновлення корисності фінансових інвестицій			
Відображення вигід від відновлення корисності фінансових інвестицій на дату балансу	2511–2513, 261	7411	1500
	7411	5211–5213	1500

Джерело: складено автором

Таблиця 2

Розрахунок амортизації дисконту за інвестиціями в облігації

Дата	Номинальна сума відсотка, грн.	Сума відсотка за ефективною ставкою, грн.*	Сума амортизації дисконту, грн (гр. 3 – гр. 2)	Амортизована собівартість інвестиції, грн.**
03.01.2014				46 282
31.12.2014	4500	5091	591	46 873
31.12.2015	4500	5156	656	47 529
31.12.2016	4500	5228	728	48 257
31.12.2017	4500	5308	808	49 065
31.12.2018***	4500	5435	935	50 000

* Визначається як добуток вартості інвестицій на попередню дату та ефективною ставки відсотка.

** Визначається додаванням вартості інвестицій на попередню дату і суми амортизації дисконту за звітний період.

*** В останньому році для визначення амортизованої собівартості інвестиції до суми амортизації дисконту та суми відсотка за ефективною ставкою відноситься різниця між номінальною вартістю та сумою амортизованої собівартості інвестиції за попередній звітний період.

Джерело: складено за [4]

Таблиця 3

Розрахунок амортизації премії за інвестиціями в облігації

Дата	Номинальна сума відсотка, грн.	Сума відсотка за ефективною ставкою, грн.*	Сума амортизації премії, грн (гр. 2 - гр. 3)	Амортизована собівартість інвестиції, грн.**
03.01.2014				52 019
31.12.2014	4500	4161	339	51 680
31.12.2015	4500	4134	365	51 314
31.12.2016	4500	4105	395	50 919
31.12.2017	4500	4073	426	50 492
31.12.2018***	4500	4008	492	50 000

* Визначається як добуток вартості інвестицій на попередню дату та ефективною ставки відсотка.

** Визначається як різниця між вартістю інвестицій на попередню дату і сумою амортизації премії за звітний період.

*** В останньому році для визначення амортизованої собівартості інвестиції до суми амортизації премії та суми відсотка за ефективною ставкою відноситься різниця між номінальною вартістю та сумою амортизованої собівартості інвестиції за попередній звітний період.

Джерело: складено за [4]

Бухгалтерські проводки до прикладу 2

Господарська операція	Дебет	Кредит	Сума
Куплено облігації за ціною нижчою від номіналу (умова прикладу 8.2)			
Оплачено за довгострокову фінансову інвестицію	2117	2311-2314	46 282
Оприбутковано довгострокову фінансову інвестицію	2512	2117	46 282
Одночасно збільшено капітал у підприємствах в інших цінних паперах	5411 (5512)	5212	46 282
У строки, визначені умовами випуску, нараховані відсотки за облігаціями	2117	7311	4500
Сума відсотків віднесена на результат виконання кошторису звітного періоду	7311	5511	4500
Віднесено на збільшення вартості інвестицій амортизацію дисконту	2512	7311	591
Сума амортизації дисконту списана на збільшення капіталу у підприємствах в інших цінних паперах	7311	5212	591
Надійшли нараховані відсотки на поточний чи казначейський рахунок	2311—2314	2117	4500
Щорічно робляться нарахування відсотків та амортизації дисконту у сумах, наведених у табл. 8.2
У разі коли на чергову дату балансу термін погашення становить менше 12 місяців, довгострокова інвестиція переводиться в поточну у сумі амортизованої вартості	2611	2512	49 065
У строки, визначені умовами випуску, нараховані відсотки за облігаціями	2117	7311	4500
Сума відсотків віднесена на результат виконання кошторису	7311	5511	4500
Нарахування амортизації дисконту	2611	7311	935
Сума амортизації дисконту списана на збільшення капіталу у підприємствах в інших цінних паперах	7311	5212	935
Надійшли нараховані відсотки на поточний чи казначейський рахунок	2311—2314	2117	4500
Погашення облігацій	2311—2314	2611	50 000
Одночасно списується капітал у підприємствах в інших цінних паперах	5212	5511	50 000

Джерело: складено за [5]

Бухгалтерські проводки до прикладу 3

Господарська операція	Дебет	Кредит	Сума
Куплено облігації за ціною вищою від номіналу (умова прикладу 8.3)			
Оплачено за довгострокову фінансову інвестицію	2117	2311-2315	52 019
Оприбутковано довгострокову фінансову інвестицію	2512	2117	52 019
Одночасно збільшено капітал у підприємствах в інших цінних паперах	5411 (5512)	5212	50 000
У строки, визначені умовами випуску, нараховані відсотки за облігаціями	2117	7311	4500
Сума відсотків, віднесена на результат виконання кошторису звітного періоду	7311	5511	4500
Віднесено на зменшення вартості інвестицій амортизацію премії	8311	2512	339
Сума амортизації премії, списана на зменшення капіталу у підприємствах в інших цінних паперах	5212	8311	339
Надійшли нараховані відсотки на поточний рахунок	2311-2315	2117	4500
Щорічно робляться нарахування відсотків та амортизації премії у сумах, наведених у табл. 8.3
У разі коли на чергову дату балансу термін погашення становить менше 12 місяців, довгострокова інвестиція переводиться в поточну у сумі амортизованої вартості	2611	2512	50 492
У строки, визначені умовами випуску, нараховані відсотки за облігаціями	2117	7311	4500
Сума відсотків віднесена на результат виконання кошторису	7311	5511	4500
Віднесено на зменшення вартості інвестицій амортизацію премії	8311	2611	492
Сума амортизації премії, списана на зменшення капіталу у підприємствах в інших цінних паперах	5212	8311	492
Надійшли нараховані відсотки на рахунок	2311—2315	2117	4500
Погашення облігацій	2311—2315	2611	50 000
Одночасно списується капітал у підприємствах в інших цінних паперах	5212	5511	50 000

Джерело: складено за [5]

«фінансові інвестиції» буде сприяти більш точній та однозначній ідентифікації фінансових інвестицій в обліку у суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі України.

Розроблено дерево прийняття рішення щодо вибору методу оцінки фінансових інвестицій на дату надходження та дату балансу. Його використання, на нашу думку, значно спростить

процес прийняття відповідного рішення та буде сприяти повному, достовірному та неупередженому відображенню інформації про фінансові інвестиції у звітності суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі та розкрито методику обліку фінансових інвестицій у суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі.

Література:

1. Атамас П.Й. Основи обліку в бюджетних установах: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 288 с.
2. Бутинєць Ф.Ф. та ін. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: навч. посіб.; 2-е вид., доп. і перероб. Житомир: Рута, 2006. 472 с.
3. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: підручник / за заг. ред. проф. Р.Т. Джоги. К.: КНЕУ, 2003. 483 с.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 133 «Фінансові інвестиції». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0901-12> (назва з екрану).
5. Облік у бюджетних установах: навч. посіб. / за заг. ред. В.С. Леся; 2-е вид., виправ. Київ: Каравелла, 2017. 564 с.
6. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі бюджетних установ, затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.2013 № 1203. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14> (назва з екрану).
7. Свірко С.В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2003. 380 с.
8. Свірко С.В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація: монографія. К.: КНЕУ, 2006. 443 с.

Сидоренко А.А. Финансовые инвестиции у субъектов бухгалтерского учета в государственном секторе: понятие, признание и проблемы учета

Аннотация. В статье исследована сущность понятия «финансовые инвестиции» и предложено его уточнение. Разработано дерево принятия решения по выбору метода оценки финансовых инвестиций на дату их поступления и дату баланса и исследована методика учета финансовых инвестиций у субъектов бухгалтерского учета в государственном секторе.

Ключевые слова: финансовые инвестиции, субъекты государственного сектора, учет, оценка, признание.

Sidorenko O.O. Financial investments in subjects accounting in public sector: concept, recognition and accounting problems

Summary. The definition of “financial investments” has been specified in the article, which should be understood as “assets held (controlled) by the accounting entity in the public sector in order to obtain economic benefits from their ownership in the form of interest, dividends, etc., increase in the cost of capital or other benefits to the investor”. A decision tree is made for choosing a method for evaluating a financial investment at the date of receipt and the date of the balance sheet and discloses the methodology for accounting for financial investments in accounting entities in the public sector.

Keywords: financial investments, subjects accounting in public sector, accounting, concept, recognition.